

Posudek oponenta bakalářské práce Magdaleny Brandové:

Dyslexie – pojem (ne)jasný?

(FHS UK 2007)

Autorka této závěrečné bakalářské práce zpracovala téma specifických obtíží při učení se číst a psát, které se skrývají pod názvem dyslexie. Jde o poměrně závažný problém týkající se značné části populace, a to především dětí, a podle naznačení v nadpisu by chtěla svou prací trochu přispět k ujasnění definice tohoto pojmu.

Práce je v rozsahu 60 stran, s poměrně bohatým seznamem použité literatury (23 knih včetně cizojazyčné). Inovací je přehledně udělaný jmenný a věcný rejstřík v závěru práce. Jde o teoretickou studii z oblasti psychologie, autorka neprovedla vlastní zkoumání ani rozbor nějaké vlastní empirie, přestože má zkušenost z několikaleté praxe učitelky angličtiny.

V první části přinášejí kapitoly 1 a 2 a jejich podkapitoly poměrně zevrubný popis problematiky, její historii, vývoj diagnostiky, hledání příčin, vývoj ve světě, vývoj v domácích podmínkách, ustálení definice dyslexie a přínos některých významných osobností v oblasti psychologie a pedagogiky. Dále (v kapitole 3) se autorka už zcela věnuje pojetí příčin dyslexie, což jsou deficity ve fonologických schopnostech začínajícího čtenáře a jejich důsledků. V této části autorka zpracovává literaturu - dílo Angličanky Margaret J.

Snowlingové o dyslexii, kterou (nejspíš) přeložila v rámci svých studijních povinností.

Autorka poměrně hezky vytvořila přehled definic a popsala vývoj bádání, na kterém je vidět, jak jedna definice vždy vychází z té předešlé, jak přibývající nové objevy objasňují předchozí záhady a vyplňují prázdná místa. V případě dyslexie se za příčiny považovaly nejdříve vývojové poruchy mozku, nebo percepční nedostatky sluchové a zrakové, později byly příčiny už lépe lokalizovány a nazvány jako deficity v dílčích funkcích, které mají koordinovat kognitivní dovednosti (pozornost, sluchová a zraková analýza, serialita, prostorová orientace, ...)

Nový pohled na příčinu dyslexie se zrodil v Anglii a jde o nedostatečnosti ve fonologických dovednostech, neboli v komplexu dovedností majících na starosti rozpoznání fonémů, pochopení slova, přiřazení grafémů, vytvoření grafické podoby slova a opět složení grafického záznamu - čtení. Teorie je nová v tom, že opět úžeji ohraničila místo, kde k čtenářským deficitům dochází. Oproti starší teorii, která v různých projevech dyslexie (např. dysgrafie, dyskalkulie, poruchy chování) viděla postižení různých specifických funkcí a také k nim tak terapeuticky přistupovala, nová teorie vidí ve fonologické nedostatečnosti příčinu všech dalších projevů, které se od ní odvíjejí. Autorka bakalářské práce vysvětluje, že tady sehrál roli rozdíl dyslektických projevů u dětí, jejichž mateřština je tzv. nekonzistentní jazyk (např. angličtina), oproti projevům dyslexie dětí s mateřským jazykem konzistentním (např. čeština, němčina). Přiřazování grafému k zvukové podobě slova je u konzistentního jazyku pravidelnější, proto nejsou projevy tak markantní.

V kapitole 3 jsou rozebírány různé výzkumy, v nichž Snowlingová a její spolupracovníci porovnávali z různých hledisek čtenářské dovednosti dyslektických a nedyslektických dětí, díky nimž byly čtenářské nedostatečnosti lokalizovány a pojmenovány jako nedostatečné fonologické dovednosti.

Při hodnocení se neubráním dojmů, že ač tato práce pojednává o poměrně významném tématu, je napsaná způsobem, který tematiku spíše diskredituje. Autorka používá odborné termíny, aniž by je přiblížila či vysvětlila, proto čtenář poměrně obtížně hledá smysl „mezi řádky“, byť je text potenciálně určen odborné, nebo alespoň zainteresované veřejnosti.

Např: Co to je „magnocelulární systém“ (s. 35), co to je „parafoveola“ (s. 23), co znamená „dysfonetická pravopisná chyba“ a „fonetický pravopis“ (s. 14)? Slovo „prediktor“ (s. 44) je lepší vyjádřit obvykle česky, stejně tak „triarchický“ (s. 36). Co je to „metakognitivní schopnost“ (s. 47), když zároveň vyžaduje „uvědomělé myšlení“? Co je to „litografický přístup ke čtení“ (s. 50)? Není dost zřetelné, kdy se používá slovo „fonematické povědomí“, „fonologické povědomí“ a „fonémové povědomí“, nebo je to jen tak nahodile zaměňováno (s. 47, 35 – 36)? A vlastně co znamená slovo povědomí? Nebylo by pochopitelnější prostě „vědomí“, nebo „uvědomění“? Na s. 55 je použit termín „fonologická forma slova“, řekla bych, že spíš jde o fonetickou formu slova. Neporozuměla jsem v daném kontextu termínu „metalingvistické schopnosti“, neboť to slovo označuje mimořechové chování v sociálním významu (s. 36). Rozdíl mezi definicí „povrchové“ a „fonologické“ dyslexie (s. 14) je nepochopitelný – vychází to nastejno.

Některá témata mají tendenci se i několikrát opakovat (např. rozdíl mezi konzistencí a nekonzistencí jazyků), jiná témata naopak jsou vysvětlena velice zběžně a nedůsledně, co znamená „morfologické povědomí“, jak pomocí morfému porozumíme shluku písmen (s. 36)?

Chaotičnost v terminologii je pravděpodobně způsobena vlastním překladem, ale je neomluvitelná.

V úvodu práce píše autorka, že „bude vycházet se současné situace v oblasti pedagogicko-psychologického poradenství a reedukačního programu pro žáky s projevy dyslexie v ZŠ v ČR“. Mám pocit, že až na několik zmíněných tezí uplatňovaných v přístupu nic takového tato práce neobsahuje, a dokonce ani poznatek o fonologickém deficitu, který je předkládán jako převratná novinka, nic takového jako inovovaný způsob pomoci dyslektikům obohacený o nové vědecké poznatky neobsahuje (než v podobě, jaká je na s. 54: „program je založen na procvičování čtení pomocí *různých* strategií...“, a dále na s. 55: „Je třeba se zaměřit na motivaci slabých čtenářů na pravidelné čtení knih“). Ráda bych věřila, že tyto předkládané vědecké novinky jsou skutečně průlomové, ale v podání této bakalářské práce tu jistotu nemám, dokonce jsem ani nepochopila, jak se vlastně liší definice M. Sováka, která zní: „Dyslexie je komplexní porucha analyticko-syntetické a diferenciací schopnosti poznávat a skládat symboly písma“ (s. 28), od definice fonologického deficitu.

Nepovažuji se za odborníka v oblasti terminologie dyslexie, ale tato práce není předkládána jako práce úzce speciálně-pedagogická, proto by měla být napsána tak, aby byla srozumitelná i veřejnosti laické. Práci sice doporučuji k obhajobě, ale navrhuji ji ohodnotit známkou 3, a to v rozsahu 20 – 25 bodů.

Posudek napsala: Eliška Pincová